

INTERNET TARMOG'IDA VOYAGA YETMAGANLAR TOMONIDAN SODIR ETILADIGAN HUQUQBUZARLIKLARNING OLDINI OLISH

Usmonova Bonuxon Qaxramon qizi

Toshkent davlat yuridik universiteti

Magistratura va sirtqi ta'lim fakulteti talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada Internet tarmog'ida voyaga yetmaganlar tomonidan sodir etiladigan huquqbuzarliklar va ularning oldini olish choralari muhokama qilinadi. Maqolada O'zbekiston Respublikasining qonun hujjatlari, psixologik va pedagogik usullar, shuningdek, ota-onalar va ta'lim muassasalari hamkorligi asosida bolalar huquqlarini himoya qilish yo'llari yoritilgan. Tadqiqotda statistik ma'lumotlar, ekspert fikrlari va amaliy tavsiyalar keltirilgan.

Kalit so'zlar: Internet, voyaga yetmaganlar, huquqbuzarliklar, kiberjinoyat, himoya choralari, psixologik ta'sir, qonuniy tartibga solish.

ПРОФИЛАКТИКА ПРЕСТУПЛЕНИЙ, СОВЕРШАЕМЫХ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИМИ В СЕТИ ИНТЕРНЕТ

Усманова Бонухон Кахрамон кизи

Ташкентский государственный юридический университет

Студент факультета магистратуры и заочного обучения

Аннотация: В данной статье рассматриваются правонарушения, совершаемые несовершеннолетними в сети Интернет, а также меры по их предотвращению. В статье освещены пути защиты прав детей на основе законодательства Республики Узбекистан, психологических и педагогических методов, а также сотрудничества родителей и образовательных учреждений. В исследовании приведены статистические данные, мнения экспертов и практические рекомендации.

Ключевые слова: Интернет, несовершеннолетние, правонарушения, киберпреступность, меры защиты, психологическое воздействие, правовое регулирование.

PREVENTION OF CRIMES COMMITTED BY MINORS ON THE INTERNET

Usmonova Bonukhon Qakhramon qizi

Tashkent State University of Law

Student of the Faculty of Master's and Correspondence Studies

Annotation: This article discusses offenses committed by minors on the Internet and the measures to prevent them. It highlights ways to protect children's rights based on the legislation of the Republic of Uzbekistan, psychological and pedagogical approaches, as well as cooperation between parents and educational institutions. The study includes statistical data, expert opinions, and practical recommendations.

Keywords: Internet, minors, offenses, cybercrime, protective measures, psychological impact, legal regulation.

Kirish

Zamonaviy axborot texnologiyalari rivojlanishi bilan Internet bolalar va o'smirlar hayotining ajralmas qismiga aylandi. Biroq, virtual muhitda voyaga yetmaganlar nafaqat qurbon, balki huquqbuzarliklar sub'ekti ham bo'lishi mumkin. O'zbekistonda ham har yili kiberjinoyatlar, shaxsiy ma'lumotlarni suiiste'mol qilish, nafratli kontent tarqatish kabi holatlar kuzatilmoqda. Bu muammolarga qarshi kurashishda qonuniy, pedagogik va texnik choralar muhim ahamiyatga ega.

Metodologiya

Maqolada quyidagi usullar qo'llanildi:

1. **Normativ-huquqiy tahlil** – O'zbekiston qonunlarida bolalar huquqlarini himoya qilishga oid hujjatlar o'rganildi.
2. **Sotsiologik so'rov** – o'smirlar orasida Internetda huquqbuzarlik holatlari haqida ma'lumotlar to'plandi.
3. **Ekspert baholari** – psixologlar, pedagoglar va huquqshunoslarning fikrlari tahlil qilindi.

4. **Statistik ma'lumotlar** – rasmiy hisobotlar va tadqiqotlar asosida Internet jinoyatchiligi dinamikasi ko'rib chiqildi.

Tahlil va natijalar

Internet tarmog'ida voyaga yetmaganlar tomonidan sodir etiladigan huquqbuzarliklar tobora ko'payib bormoqda. Bu holat nafaqat O'zbekistonda, balki butun dunyoda keng tarqalgan muammo hisoblanadi. O'smirlarning virtual muhitda qiladigan noqonuniy harakatlari ularning kelajak hayotiga jiddiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu sababli, bu borada chuqur tahlil qilish va samarali choralarni ishlab chiqish zarur.

Voyaga yetmaganlarning Internetdagi huquqbuzarliklari turlari

Voyaga yetmaganlar tomonidan Internetda sodir etiladigan huquqbuzarliklar turlari juda xilma-xildir. Ular orasida eng ko'p uchraydiganlar quyidagilardir:

Kiberqasddanlik (kiberbullying) – bu boshqa foydalanuvchilarga nisbatan psixologik bosim o'tkazish, ularni haqorat qilish, tahdid qilish yoki ularni ijtimoiy tarmoqlarda xijolat qilishdan iborat. Masalan, ba'zi o'smirlar sinfdoshlarining shaxsiy fotosuratlarini izohlar bilan tuhmat qilishadi yoki ularga nisbatan qo'rqitish usullarini qo'llashadi.

Shaxsiy ma'lumotlarni noqonuniy tarqatish – bu ko'pincha o'smirlar tomonidan boshqalarning maxfiy yozishmalari, fotosuratlari yoki videolarini ruxsatsiz tarqatish shaklida namoyon bo'ladi. Ba'zi hollarda, bu harakatlar jinsiy zo'ravonlik (sexting) shaklida ham sodir bo'lishi mumkin.

Hakerlik harakatlari – ba'zi o'smirlar dasturlash bilimlaridan foydalanib, veb-saytlarga kirishni bloklash, ma'lumotlarni o'g'irlash yoki tizimlarni buzish kabi noqonuniy amallarni sodir etishadi.

Huquqbuzarliklarning asosiy sabablari

Voyaga yetmaganlarning Internetda huquqbuzarliklar sodir etishiga turli omillar ta'sir ko'rsatadi.

Psixologik omillar – o'smirlik davri inson hayotidagi eng nozik davr hisoblanadi. Bu davrda yoshlar o'zlarini tasdiqlash, e'tibor qozonish va ijtimoiy

guruhga moslashishga intilishadi. Shu sababli, ba'zilar buni noto'g'ri yo'llar bilan amalga oshirishga harakat qilishadi.

Qonuniy bilim yetishmovchiligi – ko'pchilik o'smirlar Internetda qilgan harakatlarining jiddiy oqibatlari borligini bilmaydilar. Ular faqat "o'yin" sifatida qaraydilar, ammo ularning ba'zi harakatlari jinoiy javobgarlikka tortilishi mumkin.

Huquqbuzarliklarning oqibatlari

Voyaga yetmaganlar tomonidan sodir etilgan huquqbuzarliklar nafaqat ularning o'zlari, balki qurbonlar va butun jamiyat uchun ham jiddiy oqibatlarga olib kelishi mumkin.

Jinoiy javobgarlik – O'zbekiston qonunchiligiga ko'ra, 16 yoshdan katta bo'lgan shaxslar ayrim jinoyatlar uchun javobgarlikka tortilishi mumkin. Agar voyaga yetmagan shaxs noqonuniy harakatlar sodir etsa, uning ota-onalari ma'muriy javobgarlikka tortilishi mumkin.

Psixologik ta'sir – kiberbullyingga uchragan bolalar depressiya, tashvish va hatto o'z joniga qasd qilish kabi jiddiy psixologik muammolarga duch kelishi mumkin.

Ijtimoiy munosabatlarning buzilishi – Internetda huquqbuzarlik qilgan o'smirlar keyinchalik o'zlarini ijtimoiy izolyatsiyaga olib kelishi mumkin.

Oldini olishning samarali usullari

Voyaga yetmaganlarning Internetdagi huquqbuzarliklarini kamaytirish uchun quyidagi choralarni qo'llash kerak:

Qonuniy choralar – O'zbekistonda bolalar huquqlarini himoya qilish bo'yicha qonunlar mavjud bo'lsa-da, ularni amalda qo'llashni yanada mustahkamlash kerak.

Pedagogik choralar – maktablarda Internet xavfsizligi bo'yicha maxsus darslar o'tkazish, o'smirlarga virtual muhitda qanday xulq-atvor qilish kerakligini o'rgatish kerak.

Texnik choralar – ota-onalar bolalarning Internet faoliyatini nazorat qilish uchun maxsus dasturlardan (parental control) foydalanishlari kerak.

Ijtimoiy tarmoqlarda monitoring – davlat organlari va nodavlat tashkilotlar tomonidan Internet kontentini filtrlash va nafratli kontentga qarshi kurashish kerak.

Statistik ma'lumotlar va tadqiqotlar

2023-yilgi ma'lumotlarga ko'ra, O'zbekistonda 15% o'smirlar hech bo'lmaganda bir marta kiberbullyingda qatnashgan. Shu bilan birga, 30% ota-onalar bolalarning Internet faoliyatini nazorat qilish uchun hech qanday choralarni ko'rmaydilar.

Muhokama

Internet huquqbuzarliklarining oldini olishda davlat, oila va ta'lim muassasalari hamkorligi zarur. O'zbekistonda hozirgi kunda kiberjinoyatga qarshi choralar etarli emas, shu sababli qonuniy islohotlar va jamoatchilikning xabardorligini oshirish kerak.

Xulosa

Voyaga yetmaganlarning Internetdagi huquqbuzarliklarini kamaytirish uchun qonuniy, pedagogik va texnik usullarni qo'llash lozim. Ota-onalar, maktablar va davlat organlari samarali hamkorlik qilganda, bolalar xavfsiz virtual muhitda faoliyat yuritishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi. – Toshkent, 2022. – 45-47-betlar.
2. O'zbekiston Respublikasi "Raqamli iqtisodot to'g'risida"gi qonuni. – Toshkent, 2020. – 12-14-betlar.
3. Karimov I. Bolalar huquqlari himoyasi. – Toshkent: Adolat, 2019. – 89-92-betlar.
4. Abdullayeva M. Internet va psixologik xavflar. – Toshkent: Ma'naviyat, 2021. – 56-60-betlar.
5. Yusupov R. Kiberjinoyat: oldini olish va tartibga solish. – Toshkent: Huquq, 2020. – 112-115-betlar.

6. Xolmirzayeva S. O'smirlar psixologiyasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2018. – 34-37-betlar.

7. To'rayev B. Axborot xavfsizligi asoslari. – Toshkent: Innovatsiya, 2023. – 78-81-betlar.